

جغرافیا اولین دانش بشری و علم رفع نیازهای انسانی (تباین جغرافیای اروپایی و قرآنی)

محمد کاظم مکملی^۱

چکیده

در حال حاضر متأسفانه علوم انسانی نسبت به علوم دیگر مورد بی‌مهری قرار گرفته است. از جمله زبان و ادبیات فارسی، جغرافیا و نیز علوم دیگر، هر چند این کنگره دیر برپا می‌گردد ولی تصمیم در این باره کاملاً بجاست و مورد تقدیر. ۱. **زبان و ادبیات فارسی:** برای بیان ما فی الضمیر و عرضه نتایج هر علم، بی‌تردید به بیان علمی و با به کار بردن واژگان علمی و ادبی از یک سو و رعایت قواعد دستوری و شیوه‌های درست گفتن و درست نوشتن از دیگر سو نیاز مبرم احساس می‌شود، که متأسفانه در چند دهه اخیر، عده‌ای دانسته یا ندانسته این زبان شیوا را از شیوایی، زیبایی و ویژگی‌های ادبی تهی ساخته‌اند که به این مهم باید توجه شود.

۲. **جغرافیا:** جغرافیا «علم بررسی پدیده‌های جغرافیایی و ارتباط آنها با هم» یا «علم رابطه انسان با محیط» است ولی رابطه انسان با محیط به منظور رفع

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه زنجان گروه جغرافیا

نیازهای اولیه اوست، از جمله غذا، لباس و مسکن که تأمین هر سه، نیاز به راه دارد، پس راه و حمل و نقل نیز نیاز اولیه یا در کل اولین نیاز انسانی است که به عقیده نویسندگان «جغرافیا علم رفع نیازهای انسانی است» در این تعریف حتی نیازهای معنوی انسان نیز مطرح می‌شود؛ زیرا در «رابطه انسان با محیط» محیط فقط محیط طبیعی است، در حالی که هم اکنون محیط فرهنگی را هم مطرح کرده‌اند و انسان دارای نیازهای معنوی نیز هست؛ مثل هنر، ادبیات، روابط اجتماعی، فناوری، صنعت و حتی اعتقادات دینی و مذهبی.

با توجه به مطالب پیش گفته موضوع جدیدی مطرح می‌شود و آن اینکه قرآن ادعا می‌کند «لارطب ولا یا بس الا فی کتاب مبین» با این ادعا، باید دید که قرآن به جغرافیا چه نظری دارد و با این دید «تباین جغرافیای اروپایی و قرآنی» مطرح می‌شود.

نظر به اینکه پیشگامان جغرافیا یونانی و اروپایی بوده، در این مقاله ما کل علم جغرافیا را «جغرافیای اروپایی» می‌نامیم و در مقابل مفاهیم جغرافیا را که با دید قرآنی به آن پرداخته‌ایم «جغرافیای قرآنی» می‌گوییم تا بتوان بین آن دو مقایسه‌ای انجام داد.

در جغرافیای اروپایی محیط فقط کره زمین است و انسان حیوانی تابع محیط که بر روی آن می‌چرد و هر که زورش بیش بهره‌وریش بیشتر، که نتیجه این نگرش استعمار، استثمار و جنگ‌های خانمان سوز و پیشرفت فناوری به منظور ساخت ابزار کشتار جمعی و بمب‌های اتمی، میکربی و شیمیایی برای تسلط جامعه‌ای بر کل زمین است ولی در جغرافیای قرآنی محیط نه تنها زمین، بلکه کل کائنات است و انسان تابع محیط نیست، بلکه زمین و اجرام سماوی مسخر انسان‌هاست. «و سخر لکم الشمس و القمر...» «و سخر لکم الفلک لتجری فی البحر بامره و سخر لکم الانهار»، «سخر لکم اللیل و النهار و الشمس و القمر و النجوم» و «سخر لکم ما فی السموات و الارض...»

واژگان کلیدی: علوم انسانی، جغرافیا، جغرافیای قرآنی، جغرافیای اروپایی